

Könyvtár- és információtudomány

Általános kérdések

07/253

ZINS, Chaim: Knowledge map of information science = J.Am.Soc.Inf.Sci.Technol. 58.vol. 2007. 4.no. 526-535.p. Bibliogr.

Az információtudomány tudástérképe

Informatika; Tudományrendszertan

Ez a cikk annak a négy tanulmánynak a része, amelyek a 2003-2005-ben végzett kritikai Delphi vizsgálatot alkotják. A tanulmány az információtudomány alapjainak feltárására irányul, a terület szisztematikus és átfogó tudástérképét nyújtja. Megállapításai egy nemzetközi munkaközösség 57 tudósával folytatott tárgyalásokon alapulnak. A térkép 10 alapkategóriát tartalmaz: (1) Alapok, (2) Források, (3) Munkatársak, (4) Tartalmak, (5) Alkalmazások, (6) Műveletek és folyamatok, (7) Technológiák, (8) Környezet, (9) Szervezetek, (10) Használók. A modell alapul szolgál az információtudomány elméletének meghatározásához, valamint az információtudományi felsőoktatási programok és bibliográfiai források kifejlesztéséhez és értékeléséhez.

(Autoref. alapján)

07/254

ZINS, Chaim: Classification schemes of information science. Twenty-eight scholars map the field = J.Am.Soc.Inf. Sci.Technol. 58.vol. 2007. 5.no. 645-672.p. Bibliogr.

Osztályozási rendszerek az információtudomány területén. Korunk információtudományának „portréja” huszonnyolc tudós rendszereinek alapján

Könyvtártudományi osztályozási rendszer

Az információtudomány állandóan változik. Ezért az információtudósoknak rendszeresen át kell tekinteniük – és szükség esetén újra meghatározniuk – az alapvető építőelemeket. Ez a cikk szintén annak a négy tanulmánynak a része, amelyek a 2003-2005-ben végzett kritikai Delphi vizsgálatot alkotják. Ennek másik tanulmánya „Az információtudomány tudástérképe” címmel az információtudomány alapjainak feltárására irányult (ld. a 07/253. sz. referátumot). A nemzetközi munkaközösség 16 ország 57 tudósából állt, akik a terület főbb alágazatait és legfontosabb aspektusait képviselik. Ez a cikk az információtudomány 28 fajta osztályozási rendszerét mutatja be, amelyeket a tudományos közösség vezető tudósai állítottak össze. A 28 osztályozási rendszernek ez az egyedülálló gyűjteménye hű képet ad és dokumentálja az információtudomány jellegzetességeit a 21. század elején.

(Autoref.)

07/255

STEIERWALD, Ulrike: Five aspects of current trends in German library science = Educ.Inf. 24.vol. 2006. 4.no. 193-200.p. Bibliogr. 12 tétel.

A német könyvtártudomány új trendjei

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtártudomány

A német könyvtártudomány legújabb akadémiai programját Hessenben dolgozták ki a közelmúltban. Az utóbbi öt évben mélyreható változások zajlottak le a tartományi székhelyen: az új 3+2 éves képzés bevezetésével egyidejűleg megváltozott az oktatók kiválasztásának feltételrendszere, továbbá új helyre költözött a tanszék, amely így együtt él a Média Tanulmányok és Online Újságírás szakiránnyal. A könyvtártudomány 2007 januárjától az Információs Tudomány Iskolájának részeként működik, és nemcsak helyében, de tartalmát tekintve is megújult.

Mit is takar az az öt pontos koncepció, amelyet sokan már most *Darmstadt Modell*-ként emlegetnek? Elsőként azt az alapvetőt, hogy újra meghatározzák a könyvtártudomány helyét, ezúttal az információval foglalkozó tudományok szemszögéből. Ennek fontosságát akkor értjük meg, ha visszapillantunk a diszciplína németországi történetére. Tanszéke először 1886-ban alakult (Göttingenben), mégsem tekintették sokáig önálló tudományágnak, csupán egy volt a tipikus tisztviselői karrierlehetőségek közül. Az utóbbi harminc évben ugrásszerűen megnövekedett az információval, dokumentációval foglalkozó szektor. Kapcsolat azonban sokáig nem jött létre a két terület között. Hiába létezett számos tanfolyam (esetenként könyvtári vonatkozásokkal), keletnémet örökségként mégis egyedül a Humboldt Egyetemen oktatták önállóan tárgyként a könyvtártudományt. Ma mindenki egyetért abban, hogy a könyvtári, információs és dokumentációs tanulmányokat az információtudomány és a tudásmenedzsment keretein belül kell elhelyezni, és az egyetemről kikerülő hallgatók ismereteinek is ezt a szemléletet kell tükröznie. Mindennél beszédesebb, hogy két, mindeddig különálló szakmai testület nemrégiben olvadt egybe, létrehozva a BID-et (*Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheks- und Informationsverbände*).

A második megállapítással hasonlóképpen nehéz vitatkozni. Eszerint az oktatási területen végbe-

menő reformfolyamatok korának nélkülözhetetlen részévé/elemévé válik az információ- és könyvtártudomány. A 18. század enciklopédikus korával ellentétben ma az információáradat ésszerű felhasználását lehetővé tevő eszközök kezelésének ismerete az elsődleges. Ahogyan hozzá kell szoknunk ahhoz is, hogy a jövőben a szakfolyóiratok helyett/mellett egyre inkább az online hozzáférésű információkat és szövegeket fogják keresni.

Harmadik tézisként a szerző úgy látja: a könyvtártudomány döntő szerepet fog abban játszani, hogyan határozzák meg a jövőben a könyvtárak helyzetét. Oktatási és kulturális intézményekként való megjelenítésükhöz szükség van az oktatáspolitikai támogatására. Amennyiben osztjuk azt a véleményt, hogy az oktatás dinamikus folyamata előfeltétele az eredményes tudásalapú társadalomnak, akkor definiálnunk kell a könyvtárak helyét ebben a folyamatban. Példaként az Alexander von Humboldt születésének évfordulójára megjelentetett *Kosmos* című munkát említi, amelynek oktatási programjához színes eseményeket társítottak (fesztiválok, előadótak, múzeumi, obszervatóriumi és planetáriumi rendezvények, stb.). A költséges kiadványt kiemelkedő tehetségű, egyetemre felvett fiataloknak adományozzák.

Nem könnyű feloldani az ellentmondást, miszerint a világ az ismeretek specializálódása felé halad, ugyanakkor a felsőoktatásban átfogó ismereteket kell nyújtani. A megoldás az egyes tárgyak összefogása, összehangolása projekt alapú oktatás keretein belül.

Végezetül a szerző a világ legelőremutatóbb példáinak vizsgálatát, átvételét szorgalmazza (Egyesült Államok, Szingapúr, Nagy-Britannia, Skandinávia), azt kívánva elérni, hogy a német fejlesztések nemzetközi kontextusban valósuljanak meg.

(Vasbányai Ferenc)

Lásd még 259

Terminológia

07/256

HAIDER, Jutta - BAWDEN, David: Conceptions of „information poverty” in LIS. A discourse analysis = J.Doc. 63.vol. 2007. 4.no. 534-557.p. Bibliogr.

Az „információs szegénység” fogalma a könyvtár- és tájékoztatástudományi közleményekben

Információs társadalom; Könyvtártudományi szakirodalom

A cikk az „információs szegénység” könyvtár- és információtudományi fogalmát tárgyalja. Szemügyre veszi azokat az elképzeléseket, kutatási területeket és stratégiákat, amelyek a fogalom kialakulásához vezettek, és vizsgálja annak szerepét és hasznosságát a szakmai közbeszédben. A Foucauld-féle elméletéből kiindulva az „információs szegénységet” kijelentésként, más kijelentésekkel való összefüggésében szemléli. A szerző 1995 és 2005 közötti, a könyvtári szakfolyóiratokban megjelent cikkeken végezte az elemzést. Négy tényezőnek tulajdonít különösen nagy szerepet az új fogalom kialakulásában: a gazdasági, illetve a technikai determinizmusnak, az „információs társadalom” gondolkörének, ami történetileg visszavetíti az „információs szegénységet”, valamint a könyvtáros szakma erkölcsi elkötelezettségének és felelősségtudatának.

(Autoref. alapján)

Lásd még 261, 301

Történet

07/257

LENARD, Max: On the origin, development and demise of the Index Librorum Prohibitorum = J.Access Serv. 3.vol. 2005. 4.no. 51-63.p. Bibliogr.

Az Index Librorum Prohibitorum eredete, fejlődése és megszűnése

Cenzúra; Cenzúra története

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A keresztény cenzúra 16. századig tartó története szétszórt kísérletekre utal egyes szerzők műveinek betiltásáról, de sem olyan törekvést nem tár fel, amely a nyomdászok, könyvkereskedők és szerzők számára követhető szabályok kidolgozására vonatkozna, sem olyat, amely a tiltott könyvek átfogó jegyzékének összeállítására irányulna. Az első kísérletet a tridenti zsinat jelentette, amelyen szabályokat dolgoztak ki a könyvek nyomtatására, eladására és cenzúrázására. Ezeket a tridenti határozatokat a tiltott könyvek jegyzékével egészítették ki, és ezek együtt alkották az első *Index Librorum Prohibitorumot* (1564-ben). Az Index sok revíziót ért meg, a legfontosabb a XIII. Leó pápa által 1900-ban kiadott változat, amelyben a tridenti határozatokat a könyvek cenzúrájáról és betiltásáról szóló *Decreta Generalia* váltotta fel. Az Index kiadása folytatódott egészen 1966-ig, amikor végleg megszüntették. A megszűnéshez vezető okok között szerepel a reformáció győzelme, a nemzetállamok, a tömeges írástudás és a tömegtájékoztatás létrejötte.

(Autoref.)

Lásd még 280

Kutatás

07/258

RUSSEL, Jane M. - AINSWORTH, Shirley [et al.]: Colaboración científica entre países de la región lationamericana = Rev.Esp.Doc.Cient. 30.vol. 2007. 2.no. 180-198.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Latin-amerikai regionális tudományos együttműködés (a publikációk tükrében)

Együttműködés -nemzetközi; Tudományos kutatás

Minél általánosabbá válik a földrajzi és kulturális határokon átlépő tudományos együttműködés, annál érdekesebb ezek irányainak biblio- és tudományometriai módszerekkel való elemzése és bemutatása.

Latin-Amerikában a tudománytörténetben sokkal korábban alakult ki az európai illetve észak-amerikai irányultság az együttműködésben. Az utóbbi évtizedekben erősödött meg világszerte a regionalizmus. Így Latin-Amerika és a karibi térség is igen jelentős kereskedelmi, pénzügyi és politikai regionális megállapodásokat kötött, azonban igen kevés figyelem fordult a tudományos és technológiai együttműködésre. A ténylegesen meglévő együttműködés felderítésére a *Science Citation Index*, illetve a *Web of Science* 1975-2004 közötti adatait használták fel. Kigyűjtötték mindazokat az adatokat, melyekben legalább két latin-amerikai (ide értve a két spanyol nyelvű karibi országot – Kuba, Dominika – is). Az adatokat a *Reference Manager* adatbázis-kezelő szerinti adatbázisba konvertálták, kiszűrték a duplumokat, és nyolc tudományterületre bontották az anyagot.

A régió belüli tudományos együttműködés 1975-1985 között gyakorlatilag azonos mértékű volt, azóta folyamatosan emelkedik, 2003-ban az arány már több mint háromszorosa az 1985-ösnek. Kétoldalú együttműködés leginkább Argentína és Brazília között figyelhető meg, az utóbbi években kiemelkedően az egészségtudományok és a csillagászat területén. Az utolsó tíz évben növekedett meg Kuba és Mexikó, illetve Brazília és Chile között a bilaterális együttműködés. Kisebb országokban általában nagyobb az együttműködési készség, bevonva régió kívüli tudósokat is.

A régió belüli együttműködés leginkább a biológia, az élettudományok, a fizika és a kémia területére jellemző. A régió belüli együttműködésbe bevont más külföldi társszerzők 40%-a európai, 38%-a észak-amerikai volt. Úgy tűnik, a globalizációval együtt járó új regionalizmus egyik „élcsapatává” vált Latin-Amerika. A regionális integráció messze túlmutat a kereskedelmen, és olyan lehetőségeket kínál, melyek nem jöttek volna létre csak a történelmi és kulturális szomszédság logikája alapján.

(Mohor Jenő)

Lásd még 287, 325

Tudománymetria, bibliometria

07/259

BENSMAN, Stephen J.: Donald J. Urquhart and the integration of science with librarianship. Part 1 = Interlend.Doc.Supply. 35.vol. 2007. 2.no. 74-84.p. Bibliogr.

Donald J. Urquhart és a tudomány integrációja a könyvtárüggyel. 1. rész

Állomány használata; Dokumentumszolgáltatás; Folyóirat; Könyvtártudomány

A cikk Donald J. Urquhartnak, a Nemzeti Tudományos és Műszaki Kölcsonkönyvtár (National Lending Library for Science and Technology; NLL) alapítójának történelmi jelentőségével foglalkozik. (Az NLL később beolvadt a British Library Kölcsonzési Osztályába – British Library Lending Division; BLLD –, ma British Library Document Supply Centre; BLDS.) Urquhart elsőként alkalmazta a valószínűséget a tudományos és műszaki folyóiratcikkek használatával kapcsolatban, és ezzel úttörő szerepet játszott a modern könyvtár- és információtudomány kialakításában. Megállapításaival új kereteket adott a szakirodalom használatának a teljes

könyvtári rendszerben való tanulmányozásához, ami óriási jelentőséggel bír napjainkban, amikor a tudományos és műszaki folyóiratok helyben tárolt fizikai példányok helyett mindinkább megosztott elektronikus adatbázisok formájában élnek. A cikk vázolja a „valószínűség forradalmát”, ami az Egyesült Királyságban a darwini evolúcióelmélet ösztönzésére a biometriai statisztikában jelentkezett. Megmutatja, hogy Urquhart azzal, hogy a Poisson-eloszlást kezdte alkalmazni valószínűségi modellként – könyvtárközi kölcsönzések, illetve folyóirat-állomány elemzéséhez –, a könyvtártudományban is meghonosította ezt a paradigmaváltást. Beszámol arról, hogy Urquhart munkásságának fia, illetve menyé lett a folytatója, akik a negatív binomiális eloszlás bevezetésével végérvényesen összeköttették a bibliometriát a biometriával.

(Autoref. alapján)

Lásd még 325

Információszerzés (information management)

07/260

POHJALAINEN, Marjut: Sourituksen johtaminen ei riitä = Kirjastoletti. 100.vsk. 2007. 1.no. 30.p.

A munkateljesítmény-centrikus vezetési stílus már nem elég - tudásstratégiára van szükség!

Hatékonyág; Információszerzés; Közművelődési könyvtár; Vezetés

Milyen segítségre van szüksége a közkönyvtáraknak a folyamatos változások „levezényléséhez” és azok befolyásolásához? – teszi fel a kérdést Marjut Pohjalainen, egy 2006-ban megjelent könyv (és a jelen cikk) szerzője.

Egyáltalán kezelhetők-e a változások, az új és új kihívások a könyvtárakban? Myriam Ezerin munkapszichológus szerint manapság a mun-

kában eltöltött idő nem folyamatos, sokféleképpen értelmezhető és igen ellentmondásos tevékenység.

A nem folyamatos jelleg onnan adódik, hogy a változások előre nem láthatóak. Erre egy példa: Finnországban a 90-es évek elején nem várt pangás állt be a gazdaságban. A kiszámíthatatlanság, a sokféle válasz azt jelenti, hogy a döntéshozatal és az alternatívák bonyolultabbak lettek, s ezeket nem lehet csupán az iskolázottsággal elensúlyozni, az utasítások és szabályok szerint befolyásolni, megoldani. Az ellentmondásosság pedig abból fakad, hogy a munkakövetelményeket szerkezeti ellentmondások szövik át, általában az, hogy egyszerre kell megkövetelni a hatékonyságot, miközben megszorító intézkedéseket kell hozni.

A vezetés jelenlegi feladataiban az elmúlt évekre jellemző, a tárgyi feltételek és személyi állomány körüli kihívásokon túlmenően új elem a változásokhoz igazodó tudásszintek optimalizálása. A vezetésstudományi szakirodalomban a változások kezelése feltételezi a mindenkori tanulást és a tanulásra súlyt helyező intézményt. A folyton tanuló (máshol: élethosszig tartó tanulásként ismert fogalom) intézmény látszik a munka ideális világának és egyben jövőképeknek, ahol is a tudásszintek folytonosan képesek alkalmazkodni a változó világ követelményeihez, vagyis képesek lesznek boldogulni az állandó változások közepette is.

A vezetésstudomány új szakterülete, a *knowledge management* dolga, hogy a munkaszervezés folyamatában a meglévő tudást és képességeket felismerje az intézmény sikeres működése érdekében a változó munkafeltételek között is. A cél a munkaszervezetben rejlő, kiaknázatlan tudás felszabadítása, hogy innovatív és alkotó folyamatok induljanak el.

Egy másik finn kutató, Riitta Viitala szerint sem csupán az ismeretek bővítéséről van már szó, hanem mindenekelőtt az új ismeretek megszerzését és azoknak a vezetésben való alkotó alkalmazását kell megcélozni.

Két neves japán kutató szerint az ismeret és a tudás (ismeretbirtoklás) nagyon is humán jellegű folyamat. E kettő az emberek közötti kommunikáció függvénye, vagyis arról van szó, hogy az emberek hogyan osztják meg egymással és hogyan adják át egymásnak a megszerzett tudást, és hogyan fogadjuk azt megint más emberektől. Ebben az összefüggésben beszélhetünk ún. *látens tudásról* is. Ez a tudás elsősorban tapasztalaton alapuló ismereteket, képességeket és felfogásmódot jelent, amelyek mind segítenek az emberi tevékenységben.

Az ismeretek megszervezése szempontjából munkaközösségekben kellene olyan kereteket és működési formákat teremteni, ahol ezt a speciális tudást másoknak is közvetíteni, tanítani lehetne. A képességekkel való gazdálkodás természetesen feltételezi az emberi együttműködést. Fontos, hogy ezekben a „műhelyekben” a minőségre és mennyiségre egyaránt hangsúly kerüljön. Van-e kölcsönös együttműködés az értekezleteken például, születnek-e új gondolatok és értelmezések, vagy csupán a „hatalomtól” kommunikált egyoldalú üzenetről van szó? – teszi fel a kérdést a szerző.

Közös víziók és stratégiák, a meglévő tudás feltérképezése, a fejlesztést célzó megbeszélések, a mentori tevékenység, a munkakörök rotációja, az együttműködés és a bizalom légköre, végül pedig az értekezletek és a teammunka azok a legfontosabb munkamódszerek, melyeknek kipróbálását és továbbfejlesztését javasolja a finn közkönyvtáraknak.

(Kránitz Lászlóné)